

О. Сахно

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ ДОРΟΣЛИХ

Соціально-економічні перетворення в Україні на початку ХХІ століття зумовили значні зміни в системі неперервної освіти. Змінюється її організаційна структура, з'являються нові типи професійних закладів освіти, форми їх фінансування. Освітньо-педагогічні зміни в національному масштабі відбуваються у контексті загальноцивілізаційних трансформацій, зумовлених широким поширенням нових освітніх технологій, заснованих на використанні можливостей і потреб людини в її особистісному розвитку. За таких умов виникає необхідність перебудови змісту навчального процесу в усіх закладах освіти, розбудови системи неперервної освіти дорослих, професійної освіти, які повинні стати засобом особистісного і професійного розвитку дорослої людини [6, с. 30].

Неперервна освіта дорослих знаходиться в центрі уваги педагогічної науки і на сучасному етапі повинна сприяти утвердженню особистості як найвищої цінності суспільства, виступати гарантом проти її знеособлення в умовах ринкової економіки, надавати можливості для самореалізації у професійній діяльності, на практиці реалізувати гуманістичну спрямованість сучасної освіти.

Дослідник І. Аносов зазначає, що «...нові підходи в освіті дорослих передбачають формування нової, інформаційної культури особистості. Ця доросла особистість визначає необхідність загальної переорієнтації в освітньому і життєвому просторі» [2, с. 82].

У напрямі розвитку неперервної освіти в Україні навчання охоплює всі просвітницькі дії стосовно дорослих на різних етапах їхнього життя. Відповідно до ідеї неперервної освіти кожна людина має право на освіту в усі періоди свого життя, а влада повинна запропонувати їй різні форми навчання, допомогу та піклування. Процес удосконалення розвитку освіти дорослих в Україні може мати такі напрями:

- розроблення теоретико-методологічних основ андрагогіки;
- підготовка викладачів-андрагогів. Особливе значення має діяльність учителя, який повинен бути організатором і куратором роботи, прикладом інтелектуальної активності, знати і застосовувати різні методи навчання, творчо розробляти нові методи і методики;
- концепція неперервної освіти, яка передбачає рівномірний розподіл періодів навчання та виробничої діяльності впродовж усього життя людини, а також надання їй можливості набувати необхідних умінь, навичок, знань тоді, коли в цьому виникає потреба;
- створення єдиної координаційної ради з питань освіти дорослих на міжнародному рівні, проведення симпозіумів, конференцій, семінарів тощо [9, с. 38].

Отже, освіта дорослих – це спосіб життєдіяльності людини, організоване навчання, визначене системою умов та факторів. Реалізація процесу освіти дорослих як неперервного процесу передбачає створення всіх необхідних умов для того, щоб людина отримувала необхідну їй, суспільству і державі освіту у зручних формах, часі і певними методами за умови відповідних термінів навчання [5, с. 80].

Розглядаючи концепцію неперервної освіти, необхідно враховувати два аспекти процесу навчання: організацію і, власне, навчальний процес. Якщо врахувати певні труднощі в організації процесу освіти, то відповідно до концепції неперервної освіти потрібно розглянути освіту людини впродовж усього її життя. Остання специфіка має стати пріоритетним вектором розвитку української освітньої політики у XXI ст. [1, с. 100].

Забезпечення неперервності освіти й її спрямованості на професійний та особистісний розвиток людини в умовах інформаційного суспільства неможливо уявити без використання нових інноваційних та інформаційних технологій.

Водночас інформаційне суспільство створює можливості для сталого розвитку тільки тим дорослим, які мають певну інформаційну культуру,

оскільки розвинутим комплексом освітніх послуг можуть скористатися люди, котрі мають знання, достатні для використання в освітніх цілях сучасних інформаційних та інноваційних технологій. Для того, щоб освіта дорослих стимулювала розвиток інформаційної культури людини, процес її отримання повинен сприяти формуванню відповідних практичних умінь і навичок.

Така організація освіти дорослих надаватиме людині впевненості у майбутній професійній діяльності, сприятиме реалізації можливості навчатися впродовж життя. Саме тому технологічні засоби підтримки освіти дорослих мають бути доступними в сенсі можливості одержання необхідної інформації або освітніх послуг у будь-який час і за будь-яких соціокультурних умов. Технологічні засоби навчання допомагають дорослій людині забезпечувати можливість індивідуалізації процесу засвоєння нових знань. Тому для організації освіти дорослих найбільш адекватною формою навчання є дистанційне навчання.

Перевагою дистанційної форми навчання є те, що така форма навчання дає змогу динамічно реагувати на зміни у виробничих технологіях, вимогах ринку, а тому є ефективною для оптимізації кваліфікації робітничих кадрів і перенавчання дорослого населення. Проте для навчання за дистанційною формою людина повинна володіти відповідними знаннями, уміннями та навичками роботи з комп'ютером.

Сама особистість дорослої людини виступає головним професійним інструментарієм. Від людини вимагаються такі особистісні якості, які б сприяли адаптації до умов сучасного світу, психологічній готовності сприймати зміни, змінюватися самій, постійно вчитися, співвідносячи свої знання з новими вимогами і потребами власної особистості, соціуму, ринку праці.

Забезпечення неперервності освіти, її спрямованості на професійний та особистісний розвиток людини в умовах інформаційного суспільства неможливо уявити без використання нових інформаційних технологій. Водночас інформаційне суспільство створює можливості сталого розвитку

тільки тим людям, які мають певну інформаційну культуру, оскільки розвинутим комплексом освітніх послуг (для адаптації до потреб ринку праці, підвищення кваліфікації, отримання нової спеціальності) можуть скористатися люди, котрі мають знання, достатні для використання в освітніх цілях сучасних інформаційних технологій. Тому одним із найважливіших завдань освіти дорослих є адаптація населення, що працює у «цифровому» світі.

Дистанційне навчання в освіті дорослих можна розглядати як форму реалізації нового соціально-педагогічного принципу в організації освіти і принципів синергетичності, оскільки така форма навчання сприяє відкритості системи освіти, реалізації сучасного гасла «освіта без кордонів» [6, с. 38]. При цьому у дистанційній формі навчання ідея відкритості освіти може реалізуватися як на особистісному, так і на суспільному рівнях. Дистанційна форма навчання може використовуватися також для:

- збереження та розвитку єдиного освітнього простору для всіх українців на теренах України;
- розвитку єдиного освітнього і культурного простору для різних країн, які бажають співпрацювати і створювати спільні проекти;
- вивчення інших культур, забезпечення своєрідного «культурного діалогу і взаємодії культур», презентації власної культури, власної методики;
- об'єднання людей для виконання завдань сталого розвитку земної цивілізації, збереження миру і живої природи [6, с. 29].

Перспективним напрямом використання нових інформаційних технологій в освіті дорослих, зокрема в мережі Інтернету, є створення освітніх порталів професійного консультування молоді і дорослого населення щодо різних галузей науки, організація за допомогою інформаційних технологій спілкування роботодавців і потенційних робітників, створення електронних навчальних підручників на модульно-кредитній основі.

Застосування комп'ютерів в освіті, на думку, П. Стефаненка, надасть можливість змінити методи й організаційні форми навчання, що, зі свого

боку, створить передумови для максимальної інтенсифікації й індивідуалізації цього процесу. Комп'ютерна технологія дистанційного навчання, що набуває поширення, передбачає поєднання своєрідних дидактичних можливостей комп'ютерів із традиційними засобами навчання, функції яких на всіх стадіях навчального процесу істотно збагачуються, наповнюються новим змістом. Інформатизація освіти створює передумови для широкого впровадження в педагогічну практику нових методів і моделей організації навчального процесу, що, безумовно, змінює роль учителя, методику, організаційні форми навчання тощо. Саме інформатизація освіти (ІО) пред'являє нові вимоги до фахових якостей педагогічних кадрів. Використання в навчальних закладах комп'ютерів не зробило революційного впливу на навчально-виховний процес: не вистачає як самих комп'ютерів, так і якісних автоматизованих навчальних курсів, програмного забезпечення. Темпи науково-технічного прогресу сьогодні вимагають від майбутніх фахівців уміння адаптуватися в умовах швидкої зміни техніки і технологій, поповнення впродовж короткого часу професійних знань та постійного підвищення професійної компетентності [10, с. 22–32].

Інформаційно-технологічні революції, що відбуваються нині у світі, зумовили необхідність пошуку нових підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців усіх напрямів і галузей господарства, зокрема до розвитку дистанційної освіти. Саме ця система може найбільш адекватно й гнучко реагувати на потреби суспільства забезпечувати реалізацію конституційного права на освіту кожного громадянина країни [4, с. 37–46]. У Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні зазначено, що дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, яка реалізується здебільшого за технологіями дистанційного навчання, які складаються з педагогічних та інформаційних технологій [8, с. 60]. Фахівці зі стратегічних проблем освіти дистанційну форму навчання називають освітньою системою ХХІ століття. У світі на неї зроблено величезну ставку, оскільки результати суспільного прогресу, раніше

зосереджені на техносфері, сьогодні концентруються на інфосфері.

Наприклад, застосування інформаційних технологій як засобу адаптивного навчання дорослих (на курсах підвищення кваліфікації вчителів) містить: взаємопов'язану діяльність об'єктів навчання вчителів, керівників шкіл та організаторів процесу підвищення кваліфікації, засоби та технології реалізації цієї взаємодії, результати навчально-пізнавальної діяльності слухачів курсів (методичні розробки уроків, програми самоосвіти тощо), а основними етапами внесення інформаційних технологій у процес адаптивного навчання слухачів курсів підвищення кваліфікації є:

- формування загальної (базової) інформаційно-комп'ютерної грамотності спеціаліста як користувача ІТ. На цьому етапі формуються спеціальні й загальнотехнічні уміння та навички, необхідні для організації роботи за допомогою комп'ютера, інтернет-технологій;

- формування функціональної грамотності спеціаліста. На цьому етапі набуваються вміння використовувати комп'ютер для розв'язання конкретних функціональних завдань;

- розроблення андрагогами змісту освіти дорослих. При цьому комп'ютер розглядається як інструмент проектування та конструювання модульного змісту навчання (розроблення навчальних планів та програм);

- вибір основних видів та програмно-педагогічних матеріалів, що містять навчально-методичні завдання, тести тощо;

- підготовка спеціаліста-дослідника, зорієнтованого на постановку та розв'язання дослідницьких і пізнавальних завдань (формулювання гіпотез дослідження, пошук літературних джерел із проблеми дослідження, методи опрацювання експериментальних даних тощо) [2; 7].

Отже, на відміну від інших засобів навчання, інформаційні технології не тільки дають змогу надати тим, хто навчається, спеціально відібрані та відповідно організовані знання, а й сприяють розвитку творчих інтелектуальних здібностей дорослої людини, формуванню вмінь самостійно набувати нові знання, працювати з різними джерелами інформації. Водночас

«не виникає ніяких сумнівів, що використання інформаційних технологій (або навіть підготовка до такого використання) сприяє суттєвим змінам у психіці, перетворює пізнавальні і мотиваційно-емоційні процеси, діяльність і спілкування людини, свідомість і міжособові взаємини» [11, с. 110].

Крім того, використання інформаційних технологій в адаптивному навчанні дорослих викликає радикальну трансформацію всього пізнавального процесу, а з набуттям знань, умінь та навичок, пов'язаних з використанням віртуальних та електронних даних, завдяки інформаційним технологіям створюються нові освітні парадигми. Водночас застосування інформаційних технологій змінює діяльність як того, хто навчає, так і того, хто навчається. Це стосується змісту їхньої діяльності, організаційної структури, мотивації, змін у системі їхніх взаємин. Ключову роль у навчанні починають відігравати акумульовані знання і досвід, до яких ті, хто навчається, отримують прямий доступ. За такого підходу доросла людина отримує більше можливостей для самовизначення, саморозвитку у процесі своєї інформаційної діяльності; реалізації вибірковості, критичності та самостійності у процесі навчання; надання знанням індивідуальної значущості та особистого смислу.

Отже, перевагами використання нових інформаційних технологій в освіті дорослих можна вважати її можливості для творчого розвитку особистості. Творчість не тільки забезпечує поступальний рух суспільства. Люди, здатні до творчості, легко адаптуються в будь-якому соціальному середовищі, життєвій та професійній ситуаціях. Роль дистанційної освіти дорослих, яка об'єктивно зростає, проявляється у двох важливих функціях, що сприяють соціалізації дорослих: професійній та особистісній. Перша покликана забезпечити соціалізацію дорослих завдяки освоєнню нових професійних ролей. Друга допомагає доповнити й збагатити процес соціалізації дорослих шляхом залучення дорослої особистості до загальнолюдських цінностей.

Саме чітке розуміння сутності неперервної освіти і процесу навчання дорослих дає змогу здійснити вибір та проектувати багатоваріантні форми і методи стратегічної професіоналізації кадрів усіх галузей виробництва в Україні.

Освіта дорослих, як педагогічний соціокультурний напрям і вироблена концепція нашого життя, є дуже важливою для нашого суспільства, за допомогою якої будується демократична, соціально-правова держава з високим інтелектуальним потенціалом громадян, здатних до самореалізації і саморозвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрагогика: материалы к глоссарию / науч. ред. С. Г. Вершловский [и др.]. — СПб. : НОУ «Экспресс», 2004. — С. 100–101.
2. Аносов І. П. Сучасний освітній процес: антропологічний аспект : монографія / І. П. Аносов. — К. : ТВІМ Інтер, 2003. — 391 с.
3. Власова Е. З. Адаптивные технологии обучения : монография / Е. З. Власова. — СПб. : ЛГОУ, 1999. — 126 с.
4. Клопов Р. В. Генезис дистанційного навчання / Р. В. Клопов // Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. пр. ; Благод. фонд ім. А. С. Макаренка. — К., 2005. — Вип. 2. — С. 37–46.
5. Мартіросян О. І. Перспектива розвитку освіти дорослих у контексті європейської інтеграції / О. І. Мартіросян // Педагогічний процес: теорія і практика. — К. : ЕКМО, 2007. — Вип. 4. — С. 81–90.
6. Огієнко О. І. Андрагогічний підхід у неперервній освіті дорослих: метод. рек. / О. І. Огієнко. — К. – Суми : Сумський ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2007. — 40 с.
7. Практическая андрагогика / кн. 1: «Современные адаптивные системы и технологии образования взрослых» ; под ред. В. И. Подобеда, А. Е. Марона. — СПб. : ГНУ ИОВ РАО, 2003. — 406 с.
8. Развитие информационных технологий в образовании: аналитический доклад. — М. : ИЧП «Магістр», 1997. — 60 с.
9. Сігаєва Л. Є. Концепція розвитку освіти дорослих в Україні / Л. Є. Сігаєва. — К. : ЕКМО, 2009. — 44 с.
10. Стефаненко П. Дидактичні особливості дистанційного навчання у вищій школі / П. Стефаненко // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2004. — № 1. — С. 22–32.
11. Тихомиров О. К. Психология и информатика / О. К. Тихомиров // Вопросы философии. — 1986. — № 9. — С. 110–111.